

Asia: VN/22377/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ensi- ja turvakotien liiton lausunto hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Muutoksen lähtökohdista ja taustaperusteluista

Muutoksen taustaperusteluissa vedotaan valtiontalouden tasapainottamisen tarpeeseen. Asumistuen valinta tasapainottamisen kohteeksi on poliittinen valinta ja erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin kohdistuessaan myös huono arvovalinta. Hallitusohjelmassa asumistuen kokonaisuudistuksen tavoitteena on tukien kohdistuminen niitä eniten tarvitseville ryhmille. Asumistuen heikennykset samanaikaisesti toimeentulotuen asumismenoja koskevaan sääntelyyn (7§, lausunnolla) kohdentuvat nimenomaan kaikista heikoimmassa tilanteessa oleviin henkilöihin. Asumistuen kokonaisuudistuksen toteuttaminen ns. budjettilakeina ei viittaa kokonaisuudistukseen, vaan pelkkiin säästötoimiin. Kokonaisuudistuksissa pyritään yleensä periaatteelliseen ja laaja-alaiseen yhteiseen valmisteluun.

Ensi- ja turvakotien liitto huomauttaa myös poikkeuksellisen lyhyestä lausuntoajasta. Se ei ole hyväksyttävää, kun otetaan huomioon asian tärkeä merkitys ja suuri vaikutus kotitalouksien ja lapsiperheiden tilanteisiin ja toimeentuloon. Lyhyt lausuntoaika on myös vastoin Oikeusministeriön suosituksia. Syntyy vaikutelma, että asian valmistelussa ei haluta aidosta kuulla näkemyksiä, tehdä vaikutusarviointeja ja etsiä vaihtoehtoisia ratkaisuja.

Etuusleikkausten kasautuvat kokonaisvaikutukset arvioitava huolella ennakkoon, ettei lyhytnäköisillä säästöillä kasvateta kuluja toisaalla

Suuria muutoksia tehtäessä olisi välttämätöntä arvioida syntyviä kokonaisvaikutuksia: kaikkien leikkausten kumulatiivisia vaikutuksia, eri väestöryhmien ja erilaisten perheiden tilanteeseen kohdistuvia välittömiä vaikutuksia sekä pitkäaikaisia vaikutuksia niin julkiseen talouteen kuin kotitalouksien ja perheiden sekä lasten tilanteeseen. Sosiaalimenoihin liittyviin kustannuksiin sanotaan usein liittyvän ns. "sosiaalisten kustannusten häviämättömyyden laki", mikä tarkoittaa sitä, että kustannukset eivät leikkausten seurauksena häviä, vaan ne siirtyvät toisaalle. Pahimmillaan tämä tarkoittaa yhteiskunnan solidaarisuuden rapautumista, vakauden heikentymistä, pahoinvoinnin ja rikollisuuden kasvua, jotka näkyvät kasvaneina menoina toisaalla. On olemassa esimerkiksi vankkaa pitkittäistutkimusnäyttöä siitä, miten suuria ja vakavia haitalliset vaikutukset leikkauksilla oli 1990-luvun laman aikana lapsuuttaan elävien tilanteeseen heidän aikuiselämässään.

Esityksen kokonaisvaikutusten arvioinnin yhteydessä todetaan, että "Ehdotetuilla muutoksilla on kuitenkin yhteisvaikutuksia myös muiden hallituksen esittämien sosiaaliturvamuutosten kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee syksyllä 2023 valmisteltavista sosiaaliturvamuutoksista muistion, jossa kuvataan kaikkien muutosten yhteisvaikutuksia kotitalouksiin." Nämä kaikkien muutosten yhteisvaikutuksista olevat arviot tulisi olla päätöksenteon pohjana ja saatavilla ennen kuin muutoksista tehdään hallituksen esityksiä, asetetaan lausuttavaksi ja niistä päätetään. Tehdyt vaikutusarviot päätösten jälkeen syntyessään eivät pysty toimimaan päätösten tietopohjana, vaan jäävät näennäisiksi.

Asumistuen saajista oli lapsiperheitä yli viidesosa. Kaiken kaikkiaan asumistukea saavista oli kahden huoltajan perheitä yli 23 000 ja yhden huoltajan perheitä yli 57 000. Leikkauksille voi siis olla vaikutuksia yli 80 000 lapsiperheen asemaan ja yli 100 000 lapsen arkeen. Lisäksi osa yksin asuvista (yli 274 000 henkilöä) voi toimia yhteishuoltajuudessa. Tämän vuoksi olisi perustelua tehdä myös lapsivaikutusten arviointi.

Asumistuen saajien määrä on kasvanut viimeisen 12 vuoden aikana, mutta muutokset johtuvat pääosin järjestelmämuutoksista. Erityisesti opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin siirsi aieimmin oman tuen piirissä olleet opiskelijat yleisen asumistuen saajien joukkoon.

Keskimääräisten asumistukimenojen kasvu selittynee pääosin kohonneilla asumiskustannuksilla varsinkin kasvukeskuksissa. Maksetut yleiset asumistuet ovat lähteneet kasvuun vuodesta 2008 (n. 400 M€) saavuttaen ehkä huippunsa vuonna 2021 (n. Vajaa 1,4 mrd €). Tätä kasvua selittänee osittain myös opiskelijoiden asumistuen siirto yleiseen asumistukeen, jolloin kasvu näyttää jyrkemältä kuin se todellisuudessa on. Asumismenojen kasvua saattaa selittää myös asuntomarkkinoiden vuosia kestänyt ylikuumentuminen ja asuntojen hintojen voimakas kasvu mm. halpojen korkojen luoman kysynnän seurauksena. Tilanne asuntomarkkinoilla näyttää nyt

muuttuvan ja pyydettyjen vuokrahintojen tiedetään jopa laskeneen uusissa sopimuksissa. Näyttäisi, että asumistukimenojen kasvu saattaisi olla taittumassa, ellei näköpiirissä olevan taantuman seurauksen lisääntyvä työttömyys kasvata niitä. Tilapäinen tämän tyyppisten kustannusten kasvattaminen taantuman aikana voisi olla järkevää suhdannepolitiikkaa ja ennaltaehkäisevää sosiaalipolitiikkaa.

Esityksen tavoitteeksi mainitaan valtion talouden tasapainottaminen ja asumistukimenojen voimakkaan kasvun hillitseminen. Kuten edellä todettiin asumistukimenojen voimakas kasvu vuoden 2017 jälkeen voi olla osin tilastollinen harha ja toisaalta menojen kasvu saattaa olla taittumassa.

Kantamme esitettyihin muutoksiin

a)asumistuen lakkauttaminen omistusasuntoihin

Esityksen mukaan asumistuki omistusasuntoihin lakkautettaisiin. Tämä saattaa olla joissain tilanteissa perusteltua. Joissain tilanteissa vastaavasti omistusasumisen tilapäinen tukeminen voi olla sekä yksilölle että yhteiskunnalle edullisempi vaihtoehto kuin vuokralle siirtyminen. Taantuvilla alueilla asuntojen arvot voivat olla varsin vaatimattomia ja niiden myyntitulojen tuottama hyöty voi olla menetetty varsin nopeasti. Sen sijaan vuokratukustannus voi olla suurempi ja jatkua lopun elämää.

Mikäli omistusasuntojen tuki lakkautettaisiin, tulee kotitalouksille ja perheille antaa riittävän pitkä siirtymäaika muutoksen toteuttamiseen. Asuntojen myyntiajat ovat pidentyneet ja taantuvilla alueilla asunnoille ei välttämättä edes ole kysyntää. On pidettävä huoli, ettei muodostu tilanteita, joissa esim. kotitalous on pakotettu muuttamaan kalliimmilla kustannuksilla vuokralle oman asunnon ollessa samanaikaisesti myynnissä asuntoon kohdistuvien kiinteiden kulujen jatkuessa. Omistusasunnosta luopuminen saattaa aiheuttaa pienituloiselle kotitaloudelle myös suhteettoman suuria kustannuksia tuloihinsa nähden (asunnon myynnistä ja muutosta aiheutuvat kustannukset). Kohtuuttomien tilanteiden synnyttämistä tulee välttää.

b)asumistuen korvausprosentin laskeminen 80 prosentista 70 prosenttiin

Hallituksen esityksen mukaan Asumistuen korvausprosenttia laskettaisiin nykyisestä 80 prosentista 70 prosenttiin. HE:n mukaan asumistuki olisi siten jatkossa aina 70 prosenttia todellisten, enintään enimmäismääräisten, asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. HE:n mukaan Helsinki yhdistettäisiin samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa, eli asumistuessa huomioon otettavat enimmäismäärät laskisivat Helsingissä hieman.

HE:n mukaan tuki pienenee muutoksen myötä useimmissa tapauksissa 12,5 prosenttia. 12,5 prosentin heikennys on kova perheissä, joiden tulot eivät tälläkään hetkellä riitä kasvaviin elinkustannuksiin. Edelleen HE:n mukaan euromääräisesti vaikutus on sitä suurempi, mitä enemmän ruokakunta saa yleistä asumistukea. Yleensä suurempaa asumistukea saavat suuremmissa asunnoissa asuvat lapsiperheet ja ne, joiden muut tulot vähäisiä. Lisäksi leikkauksen suhteellinen määrä/vaikutus on pienituloisimmilla suurempi suhteessa kokonaistuloihin. Leikkaus kohdistuu siis lapsiperheisiin ja pienituloisiin. Pienituloisten lapsiperheiden tilanne tulisi HE:n tultua hyväksytyksi heikentymään ja oletettavasti lapsiperheköyhyys kasvamaan. Tällä tulee olemaan pitkäkestoisia vaikutuksia lasten ja perheiden hyvinvointiin.

c) perusomavastuu ja vaikutukset osa-aikatyötä tekeviin ja naisten asemaan

Perusomavastuun kaavassa aikuisen ja lapsen kertoimen muuttamisen seurauksena kahden lapsen yksihuoltajan ja kahden vanhemman perheen tuki suurensi, mutta tämä ei riitä kompensoimaan tuen laskua muiden muutosten vuoksi. Sinällään on positiivista, että lapsiperheiden tilanne huomioidaan. Toisaalta nuorissa aikuistalouksissa, joissa suunnitellaan lapsen hankintaa/perheellistymistä, tilanne heikkenisi.

HE:n mukaan perusomavastuussa ylittävistä tuloista huomioidaan jatkossa 42 prosentin sijaan 50 prosenttia. Eesityksen vaikutuksia lapsiperheisiin lievennetään HE:n mukaan pienentämällä aikuisen kerrointa ja kasvattamalla lapsen kerrointa. Tällöin HE:n mukaan lapsiperheiden perusomavastuu muodostuu hieman pienemmäksi ja perhe saa hieman suurempaa tukea kuin yksinasuva/lapseton perhe. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että lapsiperheiden toimeentulo heikkenee asumistuen heikentämisen seurauksena. He:ssä tehdyt arviot euromääräisistä tiputuksista ovat pieniä perusturvaetuuksilla eläville, mutta edelleen kumulatiivisten vaikutusten arviointi sekä asumistukilain eri muutoksista että muista sosiaaliturvaan liittyvistä muutoksista puuttuu myös tästä. Epäselväksi jää, onko yksistään perusomavastuun tiputtamisesta aiheutuva kustannus yksinasuvalle 8 euroa.

HE:n pääasiallisten vaikutusten arvioinnissa todetaan, että muutokset pienentäisivät yleistä asumistukea saavien kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja. Muutoksen suuruus riippuu kotitalouden koosta, asuinpaikasta, tulotasosta sekä asumismenoista. HE:n mukaan muutokset vaikuttavat kaikkiin yleisen asumistuen saajiin, joskin toimeentulotuen saajilla yleisen asumistuen pieneneminen kompensoituu täysimääräisesti toimeentulotuesta, mutta siitä ei ole vielä varmuutta.

HE:n mukaan eniten tuki pienenee jonkin verran työtuloja saavilla tuensaajilla. Erityisesti tämä iskee osa-aikatyötä tekeviin. On huonoa politiikkaa, että niillä henkilöillä, jotka yrittävät parantaa perheensä toimeentuloa osa-aikatyöllä asumistuki pienenee ja tavallaan poistaa hankittujen tulojen vaikutuksen. Tämä on ristiriidassa hallituksen tavoitteen kanssa kannustaa kaikkia työhön. Kaikille pieniä työtuloja saaville työtulojen kasvattaminen ei ole mahdollista, vaikka HE:ssä on esitetty, että

kannustimet työllistyä nykyisiä tuen saannin tulorajoja suuremmille tuloille paranevat. HE:ssä todetaankin, että osa-aikatyön tekemisen kannustimet heikkenevät ainakin suurimmalla osalla tuensaajista. Myös kannustimet työllistyä hyvin pienipalkkisiin kokoajatöihin voivat heikentyä joissain tapauksissa.

Ensi- ja turvakotien liiton tuoreiden etuusleikkausten kasautuvista vaikutuksista todetaan, että etuusleikkausten yhteisvaikutukset ovat suuria ja niillä on selviä kasautuvia vaikutuksia lapsiperheisiin. Huolestuttavan suuri kerrannaisvaikutus etuusleikkauksilla on esimerkiksi yhden vanhemman perheissä, joissa on yksi alle kolmevuotias lapsi ja joissa peruspäivärahaa saava vanhempi yrittää parantaa perheensä toimeentuloa käymällä osa-aikatyössä. Helsingissä asuvan osa-aikatyötä tekevän, peruspäivärahaa saavan alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan käytettävissä olevien reaalityulojen vähennys on noin -321 euroa kuukaudessa eli yli 13 prosenttia pienempi nykytilanteeseen verrattuna. Vastaava vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -275 euroa kuukaudessa eli yli 12 prosenttia.

ETKL:n laskelmien mukaan Helsingissä osa-aikatyötä tekevän alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan, joka saa soviteltua päivärahaa reaalityulojen väheneminen on noin -291 euroa kuukaudessa. Vastaava reaaliansioiden vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -254 euroa. Leikkaus käytettävissä oleviin tuloihin on heillä vähän yli 10 prosenttia nykytilanteeseen verrattuna. Näissä esimerkeissä asumistuen leikkauksilla on suuri merkitys. Eriyisen raskaita asumistukeen liittyvät leikkaukset ovat kuntaluokituksen muuttuessa Helsingissä, jossa asumiskulut ovat korkeat.

Kaikkien etuuksien leikkausten kasautuvina vaikutuksina lapsiköyhyys lisääntyy 12 000 lapsella. Toimeentulotuen saajien määrä tulee myös kasvamaan ja toimeentulotukimenot voivat kasvaa 170 miljoonaa.

Ensi- ja turvakotien liiton etuuksien leikkauksiin koskevista laskelmista tarkemmin

<http://Ensijaturvakotienliitto.fi/Laskelmia> hallituksen esittämien etuusleikkausten vaikutuksista lapsiperheisiin

HE:n mukaan vaikutukset kohdistuvat sekä saajamäärien että tuen tason keskimääräisten muutosten osalta muita ryhmiä voimakkaammin työssäkäyviin ja yksinhuoltajiin. Tuensaajien selvä enemmistö näissä ryhmissä on naisia. Myös kaikista tuensaajista eli ehdotettujen muutosten kohteena olevista enemmistö on naisia. Tämä on vastoin pohjoismaista hyvinvointiajattelua, jossa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa on pidetty tärkeänä ja edistettävänä asiana.

HE:ssä todetaan, että aiemman tutkimuksen perusteella suuret vaikutukset vuokratason (alentuminen) lienevät epätodennäköisiä. Tässä mielessä julkisessa keskustelussa esitetyt perustelut

asumistuen valumisesta vuokriin ovat kestävämpiä tai vaikutus on hyvin vähäinen kuten HE:ssä todetaan. Tässä mielessä asumistuen leikkaukset vaikuttavat pelkästään valtiontalouden tasapainottamiseen liittyviltä toimilta, jotka kohdennetaan pienituloisiin.

Helsingissä 20.9.2023

Ensi- ja turvakotien liiton lausunto hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Muutoksen lähtökohdista ja taustaperusteluista

Muutoksen taustaperusteluissa vedotaan valtiontalouden tasapainottamisen tarpeeseen. Asumistuen valinta tasapainottamisen kohteeksi on poliittinen valinta ja erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin kohdistuessaan myös huono arvovalinta. Hallitusohjelmassa asumistuen kokonaisuudistuksen tavoitteena on tukien kohdistuminen niitä eniten tarvitseville ryhmille. Asumistuen heikennykset samanaikaisesti toimeentulotuen asumismenoja koskevaan sääntelyyn (7§, lausunnolla) kohdentuvat nimenomaan kaikista heikoimmassa tilanteessa oleviin henkilöihin. Asumistuen kokonaisuudistuksen toteuttaminen ns. budjettilakeina ei viittaa kokonaisuudistukseen, vaan pelkkiin säästötoimiin. Kokonaisuudistuksissa pyritään yleensä periaatteelliseen ja laaja-alaiseen yhteiseen valmisteluun.

Ensi- ja turvakotien liitto huomauttaa myös poikkeuksellisen lyhyestä lausuntoajasta. Se ei ole hyväksyttävää, kun otetaan huomioon asian tärkeä merkitys ja suuri vaikutus kotitalouksien ja lapsiperheiden tilanteisiin ja toimeentuloon. Lyhyt lausuntoaika on myös vastoin Oikeusministeriön

suosituksia. Syntyy vaikutelma, että asian valmistelussa ei haluta aidosta kuulla näkemyksiä, tehdä vaikutusarviointeja ja etsiä vaihtoehtoisia ratkaisuja.

Etuusleikkausten kasautuvat kokonaisvaikutukset arvioitava huolella ennakkoon, ettei lyhytnäköisillä säästöillä kasvateta kuluja toisaalla

Suuria muutoksia tehtäessä olisi välttämätöntä arvioida syntyviä kokonaisvaikutuksia: kaikkien leikkausten kumulatiivisia vaikutuksia, eri väestöryhmien ja erilaisten perheiden tilanteeseen kohdistuvia välittömiä vaikutuksia sekä pitkäaikaisia vaikutuksia niin julkiseen talouteen kuin kotitalouksien ja perheiden sekä lasten tilanteeseen. Sosiaalimenoihin liittyviin kustannuksiin sanotaan usein liittyvän ns. "sosiaalisten kustannusten häviämättömyyden laki", mikä tarkoittaa sitä, että kustannukset eivät leikkausten seurauksena häviä, vaan ne siirtyvät toisaalle. Pahimmillaan tämä tarkoittaa yhteiskunnan solidaarisuuden rapautumista, vakauden heikentymistä, pahoinvoinnin ja rikollisuuden kasvua, jotka näkyvät kasvaneina menoina toisaalla. On olemassa esimerkiksi vankkaa pitkittäistutkimusnäyttöä siitä, miten suuria ja vakavia haitalliset vaikutukset leikkauksilla oli 1990-luvun laman aikana lapsuuttaan elävien tilanteeseen heidän aikuiselämässään.

Esityksen kokonaisvaikutusten arvioinnin yhteydessä todetaan, että "Ehdotetuilla muutoksilla on kuitenkin yhteisvaikutuksia myös muiden hallituksen esittämien sosiaaliturvamuutosten kanssa. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö valmistelee syksyllä 2023 valmisteltavista sosiaaliturvamuutoksista muistion, jossa kuvataan kaikkien muutosten yhteisvaikutuksia kotitalouksiin." Nämä kaikkien muutosten yhteisvaikutuksista olevat arviot tulisi olla päätöksenteon pohjana ja saatavilla ennen kuin muutoksista tehdään hallituksen esityksiä, asetetaan lausuttavaksi ja niistä päätetään. Tehdyt vaikutusarviot päätösten jälkeen syntyessään eivät pysty toimimaan päätösten tietopohjana, vaan jäävät näennäisiksi.

Asumistuen saajista oli lapsiperheitä yli viidesosa. Kaiken kaikkiaan asumistukea saavista oli kahden huoltajan perheitä yli 23 000 ja yhden huoltajan perheitä yli 57 000. Leikkauksille voi siis olla vaikutuksia yli 80 000 lapsiperheen asemaan ja yli 100 000 lapsen arkeen. Lisäksi osa yksin asuvista (yli 274 000 henkilöä) voi toimia yhteishuoltajuudessa. Tämän vuoksi olisi perustelua tehdä myös lapsivaikutusten arviointi.

Asumistuen saajien määrä on kasvanut viimeisen 12 vuoden aikana, mutta muutokset johtuvat pääosin järjestelmämuutoksista. Erityisesti opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin siirsi aiemmin oman tuen piirissä olleet opiskelijat yleisen asumistuen saajien joukkoon.

Keskimääräisten asumistukimenojen kasvu selittynee pääosin kohonneilla asumiskustannuksilla varsinkin kasvukeskuksissa. Maksetut yleiset asumistuet ovat lähteneet kasvuun vuodesta 2008 (n. 400 M€) saavuttaen ehkä huippunsa vuonna 2021 (n. Vajaa 1,4 mrd €). Tätä kasvua selittänee osittain myös opiskelijoiden asumistuen siirto yleiseen asumistukeen, jolloin kasvu näyttää

jyrkemmältä kuin se todellisuudessa on. Asumismenojen kasvua saattaa selittää myös asuntomarkkinoiden vuosia kestänyt ylikuumentuminen ja asuntojen hintojen voimakas kasvu mm. halpojen korkojen luoman kysynnän seurauksena. Tilanne asuntomarkkinoilla näyttää nyt muuttuvan ja pyydettyjen vuokrahintojen tiedetään jopa laskeneen uusissa sopimuksissa. Näyttäisi, että asumistukimenojen kasvu saattaisi olla taittumassa, ellei näköpiirissä olevan taantuman seurauksen lisääntyvä työttömyys kasvata niitä. Tilapäinen tämän tyyppisten kustannusten kasvattaminen taantuman aikana voisi olla järkevää suhdannepolitiikkaa ja ennaltaehkäisevää sosiaalipolitiikkaa.

Esityksen tavoitteeksi mainitaan valtion talouden tasapainottaminen ja asumistukimenojen voimakkaan kasvun hillitseminen. Kuten edellä todettiin asumistukimenojen voimakas kasvu vuoden 2017 jälkeen voi olla osin tilastollinen harha ja toisaalta menojen kasvu saattaa olla taittumassa.

Kantamme esitettyihin muutoksiin

asumistuen lakkauttaminen omistusasuntoihin

Esityksen mukaan asumistuki omistusasuntoihin lakkautettaisiin. Tämä saattaa olla joissain tilanteissa perusteltua. Joissain tilanteissa vastaavasti omistusasumisen tilapäinen tukeminen voi olla sekä yksilölle että yhteiskunnalle edullisempi vaihtoehto kuin vuokralle siirtyminen. Taantuvilla alueilla asuntojen arvot voivat olla varsin vaatimattomia ja niiden myyntitulojen tuottama hyöty voi olla menetetty varsin nopeasti. Sen sijaan vuokratukustannus voi olla suurempi ja jatkoa lopun elämää.

Mikäli omistusasuntojen tuki lakkautettaisiin, tulee kotitalouksille ja perheille antaa riittävän pitkä siirtymäaika muutoksen toteuttamiseen. Asuntojen myyntiajat ovat pidentyneet ja taantuvilla alueilla asunnoille ei välttämättä edes ole kysyntää. On pidettävä huoli, ettei muodostu tilanteita, joissa esim. kotitalous on pakotettu muuttamaan kalliimmilla kustannuksilla vuokralle oman asunnon ollessa samanaikaisesti myynnissä asuntoon kohdistuvien kiinteiden kulujen jatkuessa. Omistusasunnosta luopuminen saattaa aiheuttaa pienituloiselle kotitaloudelle myös suhteettoman suuria kustannuksia tuloihinsa nähden (asunnon myynnistä ja muutosta aiheutuvat kustannukset). Kohtuuttomien tilanteiden synnyttämistä tulee välttää.

asumistuen korvausprosentin laskeminen 80 prosentista 70 prosenttiin

Hallituksen esityksen mukaan Asumistuen korvausprosenttia laskettaisiin nykyisestä 80 prosentista 70 prosenttiin. HE:n mukaan asumistuki olisi siten jatkossa aina 70 prosenttia todellisten, enintään enimmäismääräisten, asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. HE:n mukaan Helsinki

yhdistettäisiin samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa, eli asumistuessa huomioon otettavat enimmäismäärät laskisivat Helsingissä hieman.

HE:n mukaan tuki pienenee muutoksen myötä useimmissa tapauksissa 12,5 prosenttia. 12,5 prosentin heikennys on kova perheissä, joiden tulot eivät tälläkään hetkellä riitä kasvaviin elinkustannuksiin. Edelleen HE:n mukaan euromääräisesti vaikutus on sitä suurempi, mitä enemmän ruokakunta saa yleistä asumistukea. Yleensä suurempaa asumistukea saavat suuremmissa asunnoissa asuvat lapsiperheet ja ne, joiden muut tulot vähäisiä. Lisäksi leikkauksen suhteellinen määrä/vaikutus on pienituloisimmilla suurempi suhteessa kokonaistuloihin. Leikkaus kohdistuu siis lapsiperheisiin ja pienituloisiin. Pienituloisten lapsiperheiden tilanne tulisi HE:n tultua hyväksytyksi heikentymään ja oletettavasti lapsiperheköyhyys kasvamaan. Tällä tulee olemaan pitkäkestoisia vaikutuksia lasten ja perheiden hyvinvointiin.

perusomavastuu ja vaikutukset osa-aikatyötä tekeviin ja naisten asemaan

Perusomavastuun kaavassa aikuisen ja lapsen kertoimen muuttamisen seurauksena kahden lapsen yksihuoltajan ja kahden vanhemman perheen tuki suurensi, mutta tämä ei riitä kompensoimaan tuen laskua muiden muutosten vuoksi. Sinällään on positiivista, että lapsiperheiden tilanne huomioidaan. Toisaalta nuorissa aikuistalouksissa, joissa suunnitellaan lapsen hankintaa/perheellistymistä, tilanne heikkenisi.

HE:n mukaan perusomavastuussa ylittävistä tuloista huomioidaan jatkossa 42 prosentin sijaan 50 prosenttia. Esityksen vaikutuksia lapsiperheisiin lievennetään HE:n mukaan pienentämällä aikuisen kerrointa ja kasvattamalla lapsen kerrointa. Tällöin HE:n mukaan lapsiperheiden perusomavastuu muodostuu hieman pienemmäksi ja perhe saa hieman suurempaa tukea kuin yksinasuva/lapseton perhe. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että lapsiperheiden toimeentulo heikkenee asumistuen heikentämisen seurauksena. He:ssä tehdyt arviot euromääräisistä tiputuksista ovat pieniä perusturvaetuuksilla eläville, mutta edelleen kumulatiivisten vaikutusten arviointi sekä asumistukilain eri muutoksista että muista sosiaaliturvaan liittyvistä muutoksista puuttuu myös tästä. Epäselväksi jää, onko yksistään perusomavastuun tiputtamisesta aiheutuva kustannus yksinasuvalle 8 euroa.

HE:n pääasiallisten vaikutusten arvioinnissa todetaan, että muutokset pienentäisivät yleistä asumistukea saavien kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja. Muutoksen suuruus riippuu kotitalouden koosta, asuinpaikasta, tulotasosta sekä asumismenoista. HE:n mukaan muutokset vaikuttavat kaikkiin yleisen asumistuen saajiin, joskin toimeentulotuen saajilla yleisen asumistuen pieneneminen kompensoituu täysimääräisesti toimeentulotuesta, mutta siitä ei ole vielä varmuutta.

HE:n mukaan eniten tuki pienenee jonkin verran työtuloja saavilla tuensaajilla. Erityisesti tämä iskee osa-aikatyötä tekeviin. On huonoa politiikkaa, että niillä henkilöillä, jotka yrittävät parantaa perheensä toimeentuloa osa-aikatyöllä asumistuki pienenee ja tavallaan poistaa hankittujen tulojen vaikutuksen. Tämä on ristiriidassa hallituksen tavoitteen kanssa kannustaa kaikkia työhön. Kaikille pieniä työtuloja saaville työtulojen kasvattaminen ei ole mahdollista, vaikka HE:ssä on esitetty, että kannustimet työllistyä nykyisiä tuen saannin tulorajoja suuremmille tuloille paranevat. HE:ssä todetaankin, että osa-aikatyön tekemisen kannustimet heikkenevät ainakin suurimmalla osalla tuensaajista. Myös kannustimet työllistyä hyvin pienipalkkisiin kokoajatöihin voivat heikentyä joissain tapauksissa.

Ensi- ja turvakotien liiton tuoreiden etuusleikkausten kasautuvista vaikutuksista todetaan, että etuusleikkausten yhteisvaikutukset ovat suuria ja niillä on selviä kasautuvia vaikutuksia lapsiperheisiin. Huolestuttavan suuri kerrannaisvaikutus etuusleikkauksilla on esimerkiksi yhden vanhemman perheissä, joissa on yksi alle kolmevuotias lapsi ja joissa peruspäivärahaa saava vanhempi yrittää parantaa perheensä toimeentuloa käymällä osa-aikatyössä. Helsingissä asuvan osa-aikatyötä tekevän, peruspäivärahaa saavan alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan käytettävissä olevien reaalityulojen vähennys on noin -321 euroa kuukaudessa eli yli 13 prosenttia pienempi nykytilanteeseen verrattuna. Vastaava vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -275 euroa kuukaudessa eli yli 12 prosenttia.

ETKL:n laskelmien mukaan Helsingissä osa-aikatyötä tekevän alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan, joka saa soviteltua päivärahaa reaalityulojen väheneminen on noin -291 euroa kuukaudessa. Vastaava reaaliansioiden vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -254 euroa. Leikkaus käytettävissä oleviin tuloihin on heillä vähän yli 10 prosenttia nykytilanteeseen verrattuna. Näissä esimerkeissä asumistuen leikkauksilla on suuri merkitys. Erityisen raskaita asumistukeen liittyvät leikkaukset ovat kuntaluokituksen muuttuessa Helsingissä, jossa asumiskulut ovat korkeat.

Kaikkien etuuksien leikkausten kasautuvina vaikutuksina lapsiköyhyys lisääntyy 12 000 lapsella. Toimeentulotuen saajien määrä tulee myös kasvamaan ja toimeentulotukimenot voivat kasvaa 170 miljoonaa.

Ensi- ja turvakotien liiton etuuksien leikkauksiin koskevista laskelmista tarkemmin

Laskelmia hallituksen esittämien etuusleikkausten vaikutuksista lapsiperheisiin

HE:n mukaan vaikutukset kohdistuvat sekä saajamäärien että tuen tason keskimääräisten muutosten osalta muita ryhmiä voimakkaammin työssäkäyviin ja yksinhuoltajiin. Tuensaajien selvä enemmistö näissä ryhmissä on naisia. Myös kaikista tuensaajista eli ehdotettujen muutosten kohteena olevista enemmistö on naisia. Tämä on vastoin pohjoismaista hyvinvointiajattelua, jossa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa on pidetty tärkeänä ja edistettävänä asiana.

HE:ssä todetaan, että aiemman tutkimuksen perusteella suuret vaikutukset vuokratason (alentuminen) lienevät epätodennäköisiä. Tässä mielessä julkisessa keskustelussa esitetyt perustelut asumistuen valumisesta vuokriin ovat kestäättömiä tai vaikutus on hyvin vähäinen kuten HE:ssä todetaan. Tässä mielessä asumistuen leikkaukset vaikuttavat pelkästään valtiontalouden tasapainottamiseen liittyviltä toimilta, jotka kohdennetaan pienituloisiin.

Helsingissä 20.9.2023

Riitta Särkelä

Aki Siltaniemi

pääsihteeri

järjestöpäällikkö

Ensi- ja turvakotien liiton lausunto hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

1. Muutoksen lähtökohdista ja taustaperusteluista

Muutoksen taustaperusteluissa vedotaan valtiontalouden tasapainottamisen tarpeeseen. Asumistuen valinta tasapainottamisen kohteeksi on poliittinen valinta ja erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin kohdistuessaan myös huono arvovalinta. Hallitusohjelmassa asumistuen kokonaisuudistuksen tavoitteena on tukien kohdistuminen niitä eniten tarvitseville ryhmille. Asumistuen heikennykset samanaikaisesti toimeentulotuen asumismenoja koskevaan sääntelyyn

(7§, lausunnolla) kohdentuvat nimenomaan kaikista heikoimmassa tilanteessa oleviin henkilöihin. Asumistuen kokonaisuudistuksen toteuttaminen ns. budjettilakeina ei viittaa kokonaisuudistukseen, vaan pelkkiin säästötoimiin. Kokonaisuudistuksissa pyritään yleensä periaatteelliseen ja laaja-alaiseen yhteiseen valmisteluun.

Ensi- ja turvakotien liitto huomauttaa myös poikkeuksellisen lyhyestä lausuntoajasta. Se ei ole hyväksyttävää, kun otetaan huomioon asian tärkeä merkitys ja suuri vaikutus kotitalouksien ja lapsiperheiden tilanteisiin ja toimeentuloon. Lyhyt lausuntoaika on myös vastoin Oikeusministeriön suosituksia. Syntyy vaikutelma, että asian valmistelussa ei haluta aidosta kuulla näkemyksiä, tehdä vaikutusarviointeja ja etsiä vaihtoehtoisia ratkaisuja.

2. Etuusleikkausten kasautuvat kokonaisvaikutukset arvioitava huolella ennakkoon, ettei lyhytnäköisillä säästöillä kasvateta kuluja toisaalla

Suuria muutoksia tehtäessä olisi välttämätöntä arvioida syntyviä kokonaisvaikutuksia: kaikkien leikkausten kumulatiivisia vaikutuksia, eri väestöryhmien ja erilaisten perheiden tilanteeseen kohdistuvia välittömiä vaikutuksia sekä pitkäaikaisia vaikutuksia niin julkiseen talouteen kuin kotitalouksien ja perheiden sekä lasten tilanteeseen. Sosiaalimenoihin liittyviin kustannuksiin sanotaan usein liittyvän ns. "sosiaalisten kustannusten häviämättömyden laki", mikä tarkoittaa sitä, että kustannukset eivät leikkausten seurauksena häviä, vaan ne siirtyvät toisaalle. Pahimmillaan tämä tarkoittaa yhteiskunnan solidaarisuuden rapautumista, vakauden heikentymistä, pahoinvoinnin ja rikollisuuden kasvua, jotka näkyvät kasvaneina menoina toisaalla. On olemassa esimerkiksi vankkaa pitkittäistutkimusnäyttöä siitä, miten suuria ja vakavia haitalliset vaikutukset leikkauksilla oli 1990-luvun laman aikana lapsuuttaan elävien tilanteeseen heidän aikuiselämässään.

Esityksen kokonaisvaikutusten arvioinnin yhteydessä todetaan, että "Ehdotetuilla muutoksilla on kuitenkin yhteisvaikutuksia myös muiden hallituksen esittämien sosiaaliturvamuutosten kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee syksyllä 2023 valmisteltavista sosiaaliturvamuutoksista muistion, jossa kuvataan kaikkien muutosten yhteisvaikutuksia kotitalouksiin." Nämä kaikkien muutosten yhteisvaikutuksista olevat arviot tulisi olla päätöksenteon pohjana ja saatavilla ennen kuin muutoksista tehdään hallituksen esityksiä, asetetaan lausuttavaksi ja niistä päätetään. Tehdyt vaikutusarviot päätösten jälkeen syntyessään eivät pysty toimimaan päätösten tietopohjana, vaan jäävät näennäisiksi.

Asumistuen saajista oli lapsiperheitä yli viidesosa. Kaiken kaikkiaan asumistukea saavista oli kahden huoltajan perheitä yli 23 000 ja yhden huoltajan perheitä yli 57 000. Leikkauksille voi siis olla vaikutuksia yli 80 000 lapsiperheen asemaan ja yli 100 000 lapsen arkeen. Lisäksi osa yksin asuvista (yli 274 000 henkilöä) voi toimia yhteishuoltajuudessa. Tämän vuoksi olisi perustelua tehdä myös lapsivaikutusten arviointi.

Asumistuen saajien määrä on kasvanut viimeisen 12 vuoden aikana, mutta muutokset johtuvat pääosin järjestelmämuutoksista. Erityisesti opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin siirsi aieimmin oman tuen piirissä olleet opiskelijat yleisen asumistuen saajien joukkoon.

Keskimääräisten asumistukimenojen kasvu selittynee pääosin kohonneilla asumiskustannuksilla varsinkin kasvukeskuksissa. Maksetut yleiset asumistuet ovat lähteneet kasvuun vuodesta 2008 (n. 400 M€) saavuttaen ehkä huippunsa vuonna 2021 (n. Vajaa 1,4 mrd €). Tätä kasvua selittänee osittain myös opiskelijoiden asumistuen siirto yleiseen asumistukeen, jolloin kasvu näyttää jyrkemmältä kuin se todellisuudessa on. Asumismenojen kasvua saattaa selittää myös asuntomarkkinoiden vuosia kestänyt ylikuumentuminen ja asuntojen hintojen voimakas kasvu mm.

halpojen korkojen luoman kysynnän seurauksena. Tilanne asuntomarkkinoilla näyttää nyt muuttuvan ja pyydettyjen vuokrahintojen tiedetään jopa laskeneen uusissa sopimuksissa. Näyttäisi, että asumistukimenojen kasvu saattaisi olla taittumassa, ellei näköpiirissä olevan taantumun seurauksen lisääntyvä työttömyys kasvata niitä. Tilapäinen tämän tyyppisten kustannusten kasvattaminen taantumun aikana voisi olla järkevää suhdannepolitiikkaa ja ennaltaehkäisevää sosiaalipolitiikkaa.

Esityksen tavoitteeksi mainitaan valtion talouden tasapainottaminen ja asumistukimenojen voimakkaan kasvun hillitseminen. Kuten edellä todettiin asumistukimenojen voimakas kasvu vuoden 2017 jälkeen voi olla osin tilastollinen harha ja toisaalta menojen kasvu saattaa olla taittumassa.

Kantamme esitettyihin muutoksiin

a) asumistuen lakkauttaminen omistusasuntoihin

Esityksen mukaan asumistuki omistusasuntoihin lakkautettaisiin. Tämä saattaa olla joissain tilanteissa perusteltua. Joissain tilanteissa vastaavasti omistusasumisen tilapäinen tukeminen voi olla sekä yksilölle että yhteiskunnalle edullisempi vaihtoehto kuin vuokralle siirtyminen. Taantuvilla alueilla asuntojen arvot voivat olla varsin vaatimattomia ja niiden myyntitulojen tuottama hyöty voi olla menetetty varsin nopeasti. Sen sijaan vuokratilasto voi olla suurempi ja jatkaa lopun elämää.

Mikäli omistusasuntojen tuki lakkautettaisiin, tulee kotitalouksille ja perheille antaa riittävän pitkä siirtymäaika muutoksen toteuttamiseen. Asuntojen myyntiajat ovat pidentyneet ja taantuvilla alueilla asunnoille ei välttämättä edes ole kysyntää. On pidettävä huoli, ettei muodostu tilanteita, joissa esim. kotitalous on pakotettu muuttamaan kalliimmilla kustannuksilla vuokralle oman asunnon ollessa samanaikaisesti myynnissä asuntoon kohdistuvien kiinteiden kulujen jatkuessa. Omistusasunnosta luopuminen saattaa aiheuttaa pienituloiselle kotitaloudelle myös suhteettoman suuria kustannuksia tuloihinsa nähden (asunnon myynnistä ja muutosta aiheutuvat kustannukset). Kohtuuttomien tilanteiden synnyttämistä tulee välttää.

b) asumistuen korvausprosentin laskeminen 80 prosentista 70 prosenttiin

Hallituksen esityksen mukaan Asumistuen korvausprosenttia laskettaisiin nykyisestä 80 prosentista 70 prosenttiin. HE:n mukaan asumistuki olisi siten jatkossa aina 70 prosenttia todellisten, enintään enimmäismääräisten, asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. HE:n mukaan Helsinki yhdistettäisiin samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa, eli asumistuessa huomioon otettavat enimmäismäärät laskisivat Helsingissä hieman.

HE:n mukaan tuki pienenee muutoksen myötä useimmissa tapauksissa 12,5 prosenttia. 12,5 prosentin heikennys on kova perheissä, joiden tulot eivät tälläkään hetkellä riitä kasvaviin elinkustannuksiin. Edelleen HE:n mukaan euromääräisesti vaikutus on sitä suurempi, mitä enemmän ruokakunta saa yleistä asumistukea. Yleensä suurempaa asumistukea saavat suuremmissa asunnoissa asuvat lapsiperheet ja ne, joiden muut tulot vähäisiä. Lisäksi leikkauksen suhteellinen määrä/vaikutus on pienituloisimmilla suurempi suhteessa kokonaistuloihin. Leikkaus kohdistuu siis lapsiperheisiin ja pienituloisiin. Pienituloisten lapsiperheiden tilanne tulisi HE:n tultua hyväksytyksi heikentymään ja oletettavasti lapsiperheköyhyys kasvamaan. Tällä tulee olemaan pitkäkestoisia vaikutuksia lasten ja perheiden hyvinvointiin.

c) perusomavastuu ja vaikutukset osa-aikatyötä tekeviin ja naisten asemaan

Perusomavastuun kaavassa aikuisen ja lapsen kertoimen muuttamisen seurauksena kahden lapsen yksihuoltajan ja kahden vanhemman perheen tuki suurensi, mutta tämä ei riitä kompensoimaan tuen laskua muiden muutosten vuoksi. Sinällään on positiivista, että lapsiperheiden tilanne huomioidaan. Toisaalta nuorissa aikuistalouksissa, joissa suunnitellaan lapsen hankintaa/perheellistymistä, tilanne heikkenisi.

HE:n mukaan perusomavastuussa ylittävistä tuloista huomioidaan jatkossa 42 prosentin sijaan 50 prosenttia. Esityksen vaikutuksia lapsiperheisiin lievennetään HE:n mukaan pienentämällä aikuisen kerrointa ja kasvattamalla lapsen kerrointa. Tällöin HE:n mukaan lapsiperheiden perusomavastuu muodostuu hieman pienemmäksi ja perhe saa hieman suurempaa tukea kuin yksinasuva/lapseton perhe. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että lapsiperheiden toimeentulo heikkenee asumistuen heikentämisen seurauksena. He:ssä tehdyt arviot euromääräisistä tiputuksista ovat pieniä perusturvaetuuksilla eläville, mutta edelleen kumulatiivisten vaikutusten arviointi sekä asumistukilain eri muutoksista että muista sosiaaliturvaan liittyvistä muutoksista puuttuu myös tästä. Epäselväksi jää, onko yksistään perusomavastuun tiputtamisesta aiheutuva kustannus yksinasuvalle 8 euroa.

HE:n pääasiallisten vaikutusten arvioinnissa todetaan, että muutokset pienentäisivät yleistä asumistukea saavien kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja. Muutoksen suuruus riippuu kotitalouden koosta, asuinpaikasta, tulotasosta sekä asumismenoista. HE:n mukaan muutokset vaikuttavat kaikkiin yleisen asumistuen saajiin, joskin toimeentulotuen saajilla yleisen asumistuen pieneneminen kompensoituu täysimääräisesti toimeentulotuesta, mutta siitä ei ole vielä varmuutta.

HE:n mukaan eniten tuki pienenee jonkin verran työtuloja saavilla tuensaajilla. Erityisesti tämä iskee osa-aikatyötä tekeviin. On huonoa politiikkaa, että niillä henkilöillä, jotka yrittävät parantaa perheensä toimeentuloa osa-aikatyöllä asumistuki pienenee ja tavallaan poistaa hankittujen tulojen vaikutuksen. Tämä on ristiriidassa hallituksen tavoitteen kanssa kannustaa kaikkia työhön. Kaikille pieniä työtuloja saaville työtulojen kasvattaminen ei ole mahdollista, vaikka HE:ssä on esitetty, että kannustimet työllistyä nykyisiä tuen saannin tuloarvoja suuremmille tuloille paranevat. HE:ssä todetaankin, että osa-aikatyön tekemisen kannustimet heikkenevät ainakin suurimmalla osalla tuensaajista. Myös kannustimet työllistyä hyvin pienipalkkisiin kokoajatöihin voivat heikentyä joissain tapauksissa.

Ensi- ja turvakotien liiton tuoreiden etuusleikkausten kasautuvista vaikutuksista todetaan, että etuusleikkausten yhteisvaikutukset ovat suuria ja niillä on selviä kasautuvia vaikutuksia lapsiperheisiin. Huolestuttavan suuri kerrannaisvaikutus etuusleikkauksilla on esimerkiksi yhden vanhemman perheissä, joissa on yksi alle kolmevuotias lapsi ja joissa peruspäivärahaa saava vanhempi yrittää parantaa perheensä toimeentuloa käymällä osa-aikatyössä. Helsingissä asuvan osa-aikatyötä tekevän, peruspäivärahaa saavan alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan käytettävissä olevien reaalityulojen vähennys on noin -321 euroa kuukaudessa eli yli 13 prosenttia pienempi nykytilanteeseen verrattuna. Vastaava vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -275 euroa kuukaudessa eli yli 12 prosenttia.

ETKL:n laskelmien mukaan Helsingissä osa-aikatyötä tekevän alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan, joka saa soviteltua päivärahaa reaalityulojen väheneminen on noin -291 euroa kuukaudessa. Vastaava reaaliensiodien vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -254 euroa. Leikkaus käytettävissä oleviin tuloihin on heillä vähän yli 10 prosenttia nykytilanteeseen verrattuna. Näissä esimerkeissä asumistuen leikkauksilla on suuri merkitys. Erityisen raskaita asumistukeen liittyvät leikkaukset ovat kuntaluokituksen muuttuessa Helsingissä, jossa asumiskulut ovat korkeat.

Kaikkienensa etuuksien leikkausten kasautuvina vaikutuksina lapsiköyhyys lisääntyy 12 000 lapsella. Toimeentulotuen saajien määrä tulee myös kasvamaan ja toimeentulotukimenot voivat kasvaa 170 miljoonaa.

Ensi- ja turvakotien liiton etuuksien leikkauksiin koskevista laskelmista tarkemmin

Laskelmia hallituksen esittämien etuusleikkausten vaikutuksista lapsiperheisiin

HE:n mukaan vaikutukset kohdistuvat sekä saajamäärien että tuen tason keskimääräisten muutosten osalta muita ryhmiä voimakkaammin työssäkäyviin ja yksinhuoltajiin. Tuensaajien selvä enemmistö näissä ryhmissä on naisia. Myös kaikista tuensaajista eli ehdotettujen muutosten kohteena olevista enemmistö on naisia. Tämä on vastoin pohjoismaista hyvinvointiajattelua, jossa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa on pidetty tärkeänä ja edistettävänä asiana.

HE:ssä todetaan, että aiemman tutkimuksen perusteella suuret vaikutukset vuokratason (alentuminen) lienevät epätodennäköisiä. Tässä mielessä julkisessa keskustelussa esitetyt perustelut asumistuen valumisesta vuokriin ovat kestävämpiä tai vaikutus on hyvin vähäinen kuten HE:ssä todetaan. Tässä mielessä asumistuen leikkaukset vaikuttavat pelkästään valtiontalouden tasapainottamiseen liittyviltä toimilta, jotka kohdennetaan pienituloisiin.

Helsingissä 20.9.2023

Riitta Särkelä

Aki Siltaniemi

pääsihteeri

järjestöpäällikkö

Ensi- ja turvakotien liiton lausunto hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

1. Muutoksen lähtökohdista ja taustaperusteluista

Muutoksen taustaperusteluissa vedotaan valtiontalouden tasapainottamisen tarpeeseen. Asumistuen valinta tasapainottamisen kohteeksi on poliittinen valinta ja erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin kohdistuessaan myös huono arvovalinta. Hallitusohjelmassa asumistuen kokonaisuudistuksen tavoitteena on tukien kohdistuminen niitä eniten tarvitseville ryhmille. Asumistuen heikennykset samanaikaisesti toimeentulotuen asumismenoja koskevaan sääntelyyn (7§, lausunnolla) kohdentuvat nimenomaan kaikista heikoimmassa tilanteessa oleviin henkilöihin. Asumistuen kokonaisuudistuksen toteuttaminen ns. budjettilakeina ei viittaa kokonaisuudistukseen,

vaan pelkkiin säästötoimiin. Kokonaisuudistuksissa pyritään yleensä periaatteelliseen ja laaja-alaiseen yhteiseen valmisteluun.

Ensi- ja turvakotien liitto huomauttaa myös poikkeuksellisen lyhyestä lausuntoajasta. Se ei ole hyväksyttävää, kun otetaan huomioon asian tärkeä merkitys ja suuri vaikutus kotitalouksien ja lapsiperheiden tilanteisiin ja toimeentuloon. Lyhyt lausuntoaika on myös vastoin Oikeusministeriön suosituksia. Syntyy vaikutelma, että asian valmistelussa ei haluta aidosta kuulla näkemyksiä, tehdä vaikutusarviointeja ja etsiä vaihtoehtoisia ratkaisuja.

2. Etuusleikkausten kasautuvat kokonaisvaikutukset arvioitava huolella ennakkoon, ettei lyhytnäköisillä säästöillä kasvateta kuluja toisaalla

Suuria muutoksia tehtäessä olisi välttämätöntä arvioida syntyviä kokonaisvaikutuksia: kaikkien leikkausten kumulatiivisia vaikutuksia, eri väestöryhmien ja erilaisten perheiden tilanteeseen kohdistuvia välittömiä vaikutuksia sekä pitkäaikaisia vaikutuksia niin julkiseen talouteen kuin kotitalouksien ja perheiden sekä lasten tilanteeseen. Sosiaalimenoihin liittyviin kustannuksiin sanotaan usein liittyvän ns. "sosiaalisten kustannusten häviämättömyden laki", mikä tarkoittaa sitä, että kustannukset eivät leikkausten seurauksena häviä, vaan ne siirtyvät toisaalle. Pahimmillaan tämä tarkoittaa yhteiskunnan solidaarisuuden rapautumista, vakauden heikentymistä, pahoinvoinnin ja rikollisuuden kasvua, jotka näkyvät kasvaneina menoina toisaalla. On olemassa esimerkiksi vankkaa pitkittäistutkimusnäyttöä siitä, miten suuria ja vakavia haitalliset vaikutukset leikkauksilla oli 1990-luvun laman aikana lapsuuttaan elävien tilanteeseen heidän aikuiselämässään.

Esityksen kokonaisvaikutusten arvioinnin yhteydessä todetaan, että "Ehdotetuilla muutoksilla on kuitenkin yhteisvaikutuksia myös muiden hallituksen esittämien sosiaaliturvamuutosten kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee syksyllä 2023 valmisteltavista sosiaaliturvamuutoksista muistion, jossa kuvataan kaikkien muutosten yhteisvaikutuksia kotitalouksiin." Nämä kaikkien muutosten yhteisvaikutuksista olevat arviot tulisi olla päätöksenteon pohjana ja saatavilla ennen kuin muutoksista tehdään hallituksen esityksiä, asetetaan lausuttavaksi ja niistä päätetään. Tehdyt vaikutusarviot päätösten jälkeen syntyessään eivät pysty toimimaan päätösten tietopohjana, vaan jäävät näennäisiksi.

Asumistuen saajista oli lapsiperheitä yli viidesosa. Kaiken kaikkiaan asumistukea saavista oli kahden huoltajan perheitä yli 23 000 ja yhden huoltajan perheitä yli 57 000. Leikkauksille voi siis olla vaikutuksia yli 80 000 lapsiperheen asemaan ja yli 100 000 lapsen arkeen. Lisäksi osa yksin asuvista (yli 274 000 henkilöä) voi toimia yhteishuoltajuudessa. Tämän vuoksi olisi perustelua tehdä myös lapsivaikutusten arviointi.

Asumistuen saajien määrä on kasvanut viimeisen 12 vuoden aikana, mutta muutokset johtuvat pääosin järjestelmämuutoksista. Erityisesti opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin siirsi aieimmin oman tuen piirissä olleet opiskelijat yleisen asumistuen saajien joukkoon.

Keskimääräisten asumistukimenojen kasvu selittynee pääosin kohonneilla asumiskustannuksilla varsinkin kasvukeskuksissa. Maksetut yleiset asumistuet ovat lähteneet kasvuun vuodesta 2008 (n. 400 M€) saavuttaen ehkä huippunsa vuonna 2021 (n. Vajaa 1,4 mrd €). Tätä kasvua selittänee osittain myös opiskelijoiden asumistuen siirto yleiseen asumistukeen, jolloin kasvu näyttää jyrkemmältä kuin se todellisuudessa on. Asumismenojen kasvua saattaa selittää myös asuntomarkkinoiden vuosia kestänyt ylikuumentuminen ja asuntojen hintojen voimakas kasvu mm. halpojen korkojen luoman kysynnän seurauksena. Tilanne asuntomarkkinoilla näyttää nyt muuttuvan ja pyydettyjen vuokrahintojen tiedetään jopa laskeneen uusissa sopimuksissa. Näyttäisi,

että asumistukimenojen kasvu saattaisi olla taittumassa, ellei näköpiirissä olevan taantuman seurauksen lisääntyvä työttömyys kasvata niitä. Tilapäinen tämän tyyppisten kustannusten kasvattaminen taantuman aikana voisi olla järkevää suhdannepolitiikkaa ja ennaltaehkäisevää sosiaalipolitiikkaa.

Esityksen tavoitteeksi mainitaan valtion talouden tasapainottaminen ja asumistukimenojen voimakkaan kasvun hillitseminen. Kuten edellä todettiin asumistukimenojen voimakas kasvu vuoden 2017 jälkeen voi olla osin tilastollinen harha ja toisaalta menojen kasvu saattaa olla taittumassa.

Kantamme esitettyihin muutoksiin

a) asumistuen lakkauttaminen omistusasuntoihin

Esityksen mukaan asumistuki omistusasuntoihin lakkautettaisiin. Tämä saattaa olla joissain tilanteissa perusteltua. Joissain tilanteissa vastaavasti omistusasumisen tilapäinen tukeminen voi olla sekä yksilölle että yhteiskunnalle edullisempi vaihtoehto kuin vuokralle siirtyminen. Taantuvilla alueilla asuntojen arvot voivat olla varsin vaatimattomia ja niiden myyntitulojen tuottama hyöty voi olla menetetty varsin nopeasti. Sen sijaan vuokratukustannus voi olla suurempi ja jatkua lopun elämää.

Mikäli omistusasuntojen tuki lakkautettaisiin, tulee kotitalouksille ja perheille antaa riittävän pitkä siirtymäaika muutoksen toteuttamiseen. Asuntojen myyntiajat ovat pidentyneet ja taantuvilla alueilla asunnoille ei välttämättä edes ole kysyntää. On pidettävä huoli, ettei muodostu tilanteita, joissa esim. kotitalous on pakotettu muuttamaan kalliimmilla kustannuksilla vuokralle oman asunnon ollessa samanaikaisesti myynnissä asuntoon kohdistuvien kiinteiden kulujen jatkuessa. Omistusasunnosta luopuminen saattaa aiheuttaa pienituloiselle kotitaloudelle myös suhteettoman suuria kustannuksia tuloihinsa nähden (asunnon myynnistä ja muutosta aiheutuvat kustannukset). Kohtuuttomien tilanteiden synnyttämistä tulee välttää.

b) asumistuen korvausprosentin laskeminen 80 prosentista 70 prosenttiin

Hallituksen esityksen mukaan Asumistuen korvausprosenttia laskettaisiin nykyisestä 80 prosentista 70 prosenttiin. HE:n mukaan asumistuki olisi siten jatkossa aina 70 prosenttia todellisten, enintään enimmäismääräisten, asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. HE:n mukaan Helsinki yhdistettäisiin samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa, eli asumistuessa huomioon otettavat enimmäismäärät laskisivat Helsingissä hieman.

HE:n mukaan tuki pienenee muutoksen myötä useimmissa tapauksissa 12,5 prosenttia. 12,5 prosentin heikennys on kova perheissä, joiden tulot eivät tälläkään hetkellä riitä kasvaviin elinkustannuksiin. Edelleen HE:n mukaan euromääräisesti vaikutus on sitä suurempi, mitä enemmän ruokakunta saa yleistä asumistukea. Yleensä suurempaa asumistukea saavat suuremmissa asunnoissa asuvat lapsiperheet ja ne, joiden muut tulot vähäisiä. Lisäksi leikkauksen suhteellinen määrä/vaikutus on pienituloisimmilla suurempi suhteessa kokonaistuloihin. Leikkaus kohdistuu siis lapsiperheisiin ja pienituloisiin. Pienituloisten lapsiperheiden tilanne tulisi HE:n tultua hyväksytyksi heikentymään ja oletettavasti lapsiperheköyhyys kasvamaan. Tällä tulee olemaan pitkäkestoisia vaikutuksia lasten ja perheiden hyvinvointiin.

c) perusomavastuu ja vaikutukset osa-aikatyötä tekeviin ja naisten asemaan

Perusomavastuun kaavassa aikuisen ja lapsen kertoimen muuttamisen seurauksena kahden lapsen yksihuoltajan ja kahden vanhemman perheen tuki suurenisi, mutta tämä ei riitä kompensoimaan

tuen laskua muiden muutosten vuoksi. Sinällään on positiivista, että lapsiperheiden tilanne huomioidaan. Toisaalta nuorissa aikuistalouksissa, joissa suunnitellaan lapsen hankintaa/perheellistymistä, tilanne heikkenisi.

HE:n mukaan perusomavastuussa ylittävistä tuloista huomioidaan jatkossa 42 prosentin sijaan 50 prosenttia. Esityksen vaikutuksia lapsiperheisiin lievennetään HE:n mukaan pienentämällä aikuisen kerrointa ja kasvattamalla lapsen kerrointa. Tällöin HE:n mukaan lapsiperheiden perusomavastuu muodostuu hieman pienemmäksi ja perhe saa hieman suurempaa tukea kuin yksinasuva/lapseton perhe. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että lapsiperheiden toimeentulo heikkenee asumistuen heikentämisen seurauksena. He:ssä tehdyt arviot euromääräisistä tiputuksista ovat pieniä perusturvaetuuksilla eläville, mutta edelleen kumulatiivisten vaikutusten arviointi sekä asumistukilain eri muutoksista että muista sosiaaliturvaan liittyvistä muutoksista puuttuu myös tästä. Epäselväksi jää, onko yksistään perusomavastuun tiputtamisesta aiheutuva kustannus yksinasuvalle 8 euroa.

HE:n pääasiallisten vaikutusten arvioinnissa todetaan, että muutokset pienentäisivät yleistä asumistukea saavien kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja. Muutoksen suuruus riippuu kotitalouden koosta, asuinpaikasta, tulotasosta sekä asumismenoista. HE:n mukaan muutokset vaikuttavat kaikkiin yleisen asumistuen saajiin, joskin toimeentulotuen saajilla yleisen asumistuen pieneneminen kompensoituu täysimääräisesti toimeentulotuesta, mutta siitä ei ole vielä varmuutta.

HE:n mukaan eniten tuki pienenee jonkin verran työtuloja saavilla tuensaajilla. Erityisesti tämä iskee osa-aikatyötä tekeviin. On huonoa politiikkaa, että niillä henkilöillä, jotka yrittävät parantaa perheensä toimeentuloa osa-aikatyöllä asumistuki pienenee ja tavallaan poistaa hankittujen tulojen vaikutuksen. Tämä on ristiriidassa hallituksen tavoitteen kanssa kannustaa kaikkia työhön. Kaikille pieniä työtuloja saaville työtulojen kasvattaminen ei ole mahdollista, vaikka HE:ssä on esitetty, että kannustimet työllistyä nykyisiä tuen saannin tulorajoja suuremmille tuloille paranevat. HE:ssä todetaankin, että osa-aikatyön tekemisen kannustimet heikkenevät ainakin suurimmalla osalla tuensaajista. Myös kannustimet työllistyä hyvin pienipalkkisiin kokoajatöihin voivat heikentyä joissain tapauksissa.

Ensi- ja turvakotien liiton tuoreiden etuusleikkausten kasautuvista vaikutuksista todetaan, että etuusleikkausten yhteisvaikutukset ovat suuria ja niillä on selviä kasautuvia vaikutuksia lapsiperheisiin. Huolestuttavan suuri kerrannaisvaikutus etuusleikkauksilla on esimerkiksi yhden vanhemman perheissä, joissa on yksi alle kolmevuotias lapsi ja joissa peruspäivärahaa saava vanhempi yrittää parantaa perheensä toimeentuloa käymällä osa-aikatyössä. Helsingissä asuvan osa-aikatyötä tekevän, peruspäivärahaa saavan alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan käytettävissä olevien reaalityulojen vähennys on noin -321 euroa kuukaudessa eli yli 13 prosenttia pienempi nykytilanteeseen verrattuna. Vastaava vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -275 euroa kuukaudessa eli yli 12 prosenttia.

ETKL:n laskelmien mukaan Helsingissä osa-aikatyötä tekevän alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan, joka saa soviteltua päivärahaa reaalityulojen väheneminen on noin -291 euroa kuukaudessa. Vastaava reaaliansioiden vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -254 euroa. Leikkaus käytettävissä oleviin tuloihin on heillä vähän yli 10 prosenttia nykytilanteeseen verrattuna. Näissä esimerkeissä asumistuen leikkauksilla on suuri merkitys. Erityisen raskaita asumistukeen liittyvät leikkaukset ovat kuntaluokituksen muuttuessa Helsingissä, jossa asumiskulut ovat korkeat.

Kaikkienensa etuuksien leikkausten kasautuvina vaikutuksina lapsiköyhyys lisääntyy 12 000 lapsella. Toimeentulotuen saajien määrä tulee myös kasvamaan ja toimeentulotukimenot voivat kasvaa 170 miljoonaa.

Ensi- ja turvakotien liiton etuuksien leikkauksiin koskevista laskelmista tarkemmin

Laskelmia hallituksen esittämien etuusleikkausten vaikutuksista lapsiperheisiin

HE:n mukaan vaikutukset kohdistuvat sekä saajamäärien että tuen tason keskimääräisten muutosten osalta muita ryhmiä voimakkaammin työssäkäyviin ja yksinhuoltajiin. Tuensaajien selvä enemmistö näissä ryhmissä on naisia. Myös kaikista tuensaajista eli ehdotettujen muutosten kohteena olevista enemmistö on naisia. Tämä on vastoin pohjoismaista hyvinvointiajattelua, jossa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa on pidetty tärkeänä ja edistettävänä asiana.

HE:ssä todetaan, että aiemman tutkimuksen perusteella suuret vaikutukset vuokratason (alentuminen) lienevät epätodennäköisiä. Tässä mielessä julkisessa keskustelussa esitetyt perustelut asumistuen valumisesta vuokriin ovat kestävämpiä tai vaikutus on hyvin vähäinen kuten HE:ssä todetaan. Tässä mielessä asumistuen leikkaukset vaikuttavat pelkästään valtiontalouden tasapainottamiseen liittyviltä toimilta, jotka kohdennetaan pienituloisiin.

Helsingissä 20.9.2023

Riitta Särkelä

Aki Siltaniemi

pääsihteeri

järjestöpäällikkö

Ensi- ja turvakotien liiton lausunto hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

1. Muutoksen lähtökohdista ja taustaperusteluista

Muutoksen taustaperusteluissa vedotaan valtiontalouden tasapainottamisen tarpeeseen. Asumistuen valinta tasapainottamisen kohteeksi on poliittinen valinta ja erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin kohdistuessaan myös huono arvovalinta. Hallitusohjelmassa asumistuen kokonaisuudistuksen tavoitteena on tukien kohdistuminen niitä eniten tarvitseville ryhmille. Asumistuen heikennykset samanaikaisesti toimeentulotuen asumismenoja koskevaan sääntelyyn (7§, lausunnolla) kohdentuvat nimenomaan kaikista heikoimmassa tilanteessa oleviin henkilöihin. Asumistuen kokonaisuudistuksen toteuttaminen ns. budjettilakeina ei viittaa kokonaisuudistukseen, vaan pelkkiin säästötoimiin. Kokonaisuudistuksissa pyritään yleensä periaatteelliseen ja laaja-alaiseen yhteiseen valmisteluun.

Ensi- ja turvakotien liitto huomauttaa myös poikkeuksellisen lyhyestä lausuntoajasta. Se ei ole hyväksyttävää, kun otetaan huomioon asian tärkeä merkitys ja suuri vaikutus kotitalouksien ja lapsiperheiden tilanteisiin ja toimeentuloon. Lyhyt lausuntoaika on myös vastoin Oikeusministeriön

suosituksia. Syntyy vaikutelma, että asian valmistelussa ei haluta aidosta kuulla näkemyksiä, tehdä vaikutusarvioiteja ja etsiä vaihtoehtoisia ratkaisuja.

2. Etuusleikkausten kasautuvat kokonaisvaikutukset arvioitava huolella ennakkoon, ettei lyhytnäköisillä säästöillä kasvateta kuluja toisaalla

Suuria muutoksia tehtäessä olisi välttämätöntä arvioida syntyviä kokonaisvaikutuksia: kaikkien leikkausten kumulatiivisia vaikutuksia, eri väestöryhmien ja erilaisten perheiden tilanteeseen kohdistuvia välittömiä vaikutuksia sekä pitkäaikaisia vaikutuksia niin julkiseen talouteen kuin kotitalouksien ja perheiden sekä lasten tilanteeseen. Sosiaalimenoihin liittyviin kustannuksiin sanotaan usein liittyvän ns. "sosiaalisten kustannusten häviämättömyden laki", mikä tarkoittaa sitä, että kustannukset eivät leikkausten seurauksena häviä, vaan ne siirtyvät toisaalle. Pahimmillaan tämä tarkoittaa yhteiskunnan solidaarisuuden rapautumista, vakauden heikentymistä, pahoinvoinnin ja rikollisuuden kasvua, jotka näkyvät kasvaneina menoina toisaalla. On olemassa esimerkiksi vankkaa pitkittäistutkimusnäyttöä siitä, miten suuria ja vakavia haitalliset vaikutukset leikkauksilla oli 1990-luvun laman aikana lapsuuttaan elävien tilanteeseen heidän aikuiselämässään.

Esityksen kokonaisvaikutusten arvioinnin yhteydessä todetaan, että "Ehdotetuilla muutoksilla on kuitenkin yhteisvaikutuksia myös muiden hallituksen esittämien sosiaaliturvamuutosten kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee syksyllä 2023 valmisteltavista sosiaaliturvamuutoksista muistion, jossa kuvataan kaikkien muutosten yhteisvaikutuksia kotitalouksiin." Nämä kaikkien muutosten yhteisvaikutuksista olevat arviot tulisi olla päätöksenteon pohjana ja saatavilla ennen kuin muutoksista tehdään hallituksen esityksiä, asetetaan lausuttavaksi ja niistä päätetään. Tehdyt vaikutusarviot päätösten jälkeen syntyessään eivät pysty toimimaan päätösten tietopohjana, vaan jäävät näennäisiksi.

Asumistuen saajista oli lapsiperheitä yli viidesosa. Kaiken kaikkiaan asumistukea saavista oli kahden huoltajan perheitä yli 23 000 ja yhden huoltajan perheitä yli 57 000. Leikkauksille voi siis olla vaikutuksia yli 80 000 lapsiperheen asemaan ja yli 100 000 lapsen arkeen. Lisäksi osa yksin asuvista (yli 274 000 henkilöä) voi toimia yhteishuoltajuudessa. Tämän vuoksi olisi perustelua tehdä myös lapsivaikutusten arviointi.

Asumistuen saajien määrä on kasvanut viimeisen 12 vuoden aikana, mutta muutokset johtuvat pääosin järjestelmämuutoksista. Erityisesti opiskelijoiden siirtyminen yleisen asumistuen piiriin siirsi aieimmin oman tuen piirissä olleet opiskelijat yleisen asumistuen saajien joukkoon.

Keskimääräisten asumistukimenojen kasvu selittynee pääosin kohonneilla asumiskustannuksilla varsinkin kasvukeskuksissa. Maksetut yleiset asumistuet ovat lähteneet kasvuun vuodesta 2008 (n. 400 M€) saavuttaen ehkä huippunsa vuonna 2021 (n. Vajaa 1,4 mrd €). Tätä kasvua selittänee osittain myös opiskelijoiden asumistuen siirto yleiseen asumistukeen, jolloin kasvu näyttää jyrkemmältä kuin se todellisuudessa on. Asumismenojen kasvua saattaa selittää myös asuntomarkkinoiden vuosia kestänyt ylikuumentuminen ja asuntojen hintojen voimakas kasvu mm. halpojen korkojen luoman kysynnän seurauksena. Tilanne asuntomarkkinoilla näyttää nyt muuttuvan ja pyydettyjen vuokrahintojen tiedetään jopa laskeneen uusissa sopimuksissa. Näyttäisi, että asumistukimenojen kasvu saattaisi olla taittumassa, ellei näköpiirissä olevan taantuman seurauksen lisääntyvä työttömyys kasvata niitä. Tilapäinen tämän tyyppisten kustannusten kasvattaminen taantuman aikana voisi olla järkevää suhdannepolitiikkaa ja ennaltaehkäisevää sosiaalipolitiikkaa.

Esityksen tavoitteeksi mainitaan valtion talouden tasapainottaminen ja asumistukimenojen voimakkaan kasvun hillitseminen. Kuten edellä todettiin asumistukimenojen voimakas kasvu vuoden 2017 jälkeen voi olla osin tilastollinen harha ja toisaalta menojen kasvu saattaa olla taittumassa.

Kantamme esitettyihin muutoksiin

a) asumistuen lakkauttaminen omistusasuntoihin

Esityksen mukaan asumistuki omistusasuntoihin lakkautettaisiin. Tämä saattaa olla joissain tilanteissa perusteltua. Joissain tilanteissa vastaavasti omistusasumisen tilapäinen tukeminen voi olla sekä yksilölle että yhteiskunnalle edullisempi vaihtoehto kuin vuokralle siirtyminen. Taantuvilla alueilla asuntojen arvot voivat olla varsin vaatimattomia ja niiden myyntitulojen tuottama hyöty voi olla menetetty varsin nopeasti. Sen sijaan vuokratukustannus voi olla suurempi ja jatkaa lopun elämää.

Mikäli omistusasuntojen tuki lakkautettaisiin, tulee kotitalouksille ja perheille antaa riittävän pitkä siirtymäaika muutoksen toteuttamiseen. Asuntojen myyntiajat ovat pidentyneet ja taantuvilla alueilla asunnoille ei välttämättä edes ole kysyntää. On pidettävä huoli, ettei muodostu tilanteita, joissa esim. kotitalous on pakotettu muuttamaan kalliimmilla kustannuksilla vuokralle oman asunnon ollessa samanaikaisesti myynnissä asuntoon kohdistuvien kiinteiden kulujen jatkuessa. Omistusasunnosta luopuminen saattaa aiheuttaa pienituloiselle kotitaloudelle myös suhteettoman suuria kustannuksia tuloihinsa nähden (asunnon myynnistä ja muutosta aiheutuvat kustannukset). Kohtuuttomien tilanteiden synnyttämistä tulee välttää.

b) asumistuen korvausprosentin laskeminen 80 prosentista 70 prosenttiin

Hallituksen esityksen mukaan Asumistuen korvausprosenttia laskettaisiin nykyisestä 80 prosentista 70 prosenttiin. HE:n mukaan asumistuki olisi siten jatkossa aina 70 prosenttia todellisten, enintään enimmäismääräisten, asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta. HE:n mukaan Helsinki yhdistettäisiin samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa, eli asumistuessa huomioon otettavat enimmäismäärät laskisivat Helsingissä hieman.

HE:n mukaan tuki pienenee muutoksen myötä useimmissa tapauksissa 12,5 prosenttia. 12,5 prosentin heikennys on kova perheissä, joiden tulot eivät tälläkään hetkellä riitä kasvaviin elinkustannuksiin. Edelleen HE:n mukaan euromääräisesti vaikutus on sitä suurempi, mitä enemmän ruokakunta saa yleistä asumistukea. Yleensä suurempaa asumistukea saavat suuremmissa asunnoissa asuvat lapsiperheet ja ne, joiden muut tulot vähäisiä. Lisäksi leikkauksen suhteellinen määrä/vaikutus on pienituloisimmilla suurempi suhteessa kokonaistuloihin. Leikkaus kohdistuu siis lapsiperheisiin ja pienituloisiin. Pienituloisten lapsiperheiden tilanne tulisi HE:n tultua hyväksytyksi heikentymään ja oletettavasti lapsiperheköyhyys kasvamaan. Tällä tulee olemaan pitkäkestoisia vaikutuksia lasten ja perheiden hyvinvointiin.

c) perusomavastuu ja vaikutukset osa-aikatyötä tekeviin ja naisten asemaan

Perusomavastuun kaavassa aikuisen ja lapsen kertoimen muuttamisen seurauksena kahden lapsen yksihuoltajan ja kahden vanhemman perheen tuki suurensi, mutta tämä ei riitä kompensoimaan tuen laskua muiden muutosten vuoksi. Sinällään on positiivista, että lapsiperheiden tilanne huomioidaan. Toisaalta nuorissa aikuistalouksissa, joissa suunnitellaan lapsen hankintaa/perheellistymistä, tilanne heikkenisi.

HE:n mukaan perusomavastuussa ylittävistä tuloista huomioidaan jatkossa 42 prosentin sijaan 50 prosenttia. Esityksen vaikutuksia lapsiperheisiin lievennetään HE:n mukaan pienentämällä aikuisen kerrointa ja kasvattamalla lapsen kerrointa. Tällöin HE:n mukaan lapsiperheiden perusomavastuu muodostuu hieman pienemmäksi ja perhe saa hieman suurempaa tukea kuin yksinasuva/lapseton perhe. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että lapsiperheiden toimeentulo heikkenee asumistuen heikentämisen seurauksena. He:ssä tehdyt arviot euromääräisistä tiputuksista ovat pieniä perusturvaetuuksilla eläville, mutta edelleen kumulatiivisten vaikutusten arviointi sekä asumistukilain eri muutoksista että muista sosiaaliturvaan liittyvistä muutoksista puuttuu myös tästä. Epäselväksi jää, onko yksistään perusomavastuun tiputtamisesta aiheutuva kustannus yksinasuvalle 8 euroa.

HE:n pääasiallisten vaikutusten arvioinnissa todetaan, että muutokset pienentäisivät yleistä asumistukea saavien kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja. Muutoksen suuruus riippuu kotitalouden koosta, asuinpaikasta, tulotasosta sekä asumismenoista. HE:n mukaan muutokset vaikuttavat kaikkiin yleisen asumistuen saajiin, joskin toimeentulotuen saajilla yleisen asumistuen pieneneminen kompensoituu täysimääräisesti toimeentulotuesta, mutta siitä ei ole vielä varmuutta.

HE:n mukaan eniten tuki pienenee jonkin verran työtuloja saavilla tuensaajilla. Erityisesti tämä iskee osa-aikatyötä tekeviin. On huonoa politiikkaa, että niillä henkilöillä, jotka yrittävät parantaa perheensä toimeentuloa osa-aikatyöllä asumistuki pienenee ja tavallaan poistaa hankittujen tulojen vaikutuksen. Tämä on ristiriidassa hallituksen tavoitteen kanssa kannustaa kaikkia työhön. Kaikille pieniä työtuloja saaville työtulojen kasvattaminen ei ole mahdollista, vaikka HE:ssä on esitetty, että kannustimet työllistyä nykyisiä tuen saannin tulorajoja suuremmille tuloille paranevat. HE:ssä todetaankin, että osa-aikatyön tekemisen kannustimet heikkenevät ainakin suurimmalla osalla tuensaajista. Myös kannustimet työllistyä hyvin pienipalkkisiin kokoajatöihin voivat heikentyä joissain tapauksissa.

Ensi- ja turvakotien liiton tuoreiden etuusleikkausten kasautuvista vaikutuksista todetaan, että etuusleikkausten yhteisvaikutukset ovat suuria ja niillä on selviä kasautuvia vaikutuksia lapsiperheisiin. Huolestuttavan suuri kerrannaisvaikutus etuusleikkauksilla on esimerkiksi yhden vanhemman perheissä, joissa on yksi alle kolmevuotias lapsi ja joissa peruspäivärahaa saava vanhempi yrittää parantaa perheensä toimeentuloa käymällä osa-aikatyössä. Helsingissä asuvan osa-aikatyötä tekevän, peruspäivärahaa saavan alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan käytettävissä olevien reaalityulojen vähennys on noin -321 euroa kuukaudessa eli yli 13 prosenttia pienempi nykytilanteeseen verrattuna. Vastaava vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -275 euroa kuukaudessa eli yli 12 prosenttia.

ETKL:n laskelmien mukaan Helsingissä osa-aikatyötä tekevän alle 3-vuotiaan yksinhuoltajan, joka saa soviteltua päivärahaa reaalityulojen väheneminen on noin -291 euroa kuukaudessa. Vastaava reaaliensioiden vähennys Jyväskylässä asuvalla samassa elämäntilanteessa elävällä yksinhuoltajalla on -254 euroa. Leikkaus käytettävissä oleviin tuloihin on heillä vähän yli 10 prosenttia nykytilanteeseen verrattuna. Näissä esimerkeissä asumistuen leikkauksilla on suuri merkitys. Erityisen raskaita asumistukeen liittyvät leikkaukset ovat kuntaluokituksen muuttuessa Helsingissä, jossa asumiskulut ovat korkeat.

Kaikkienensa etuuksien leikkausten kasautuvina vaikutuksina lapsiköyhyys lisääntyy 12 000 lapsella. Toimeentulotuen saajien määrä tulee myös kasvamaan ja toimeentulotukimenot voivat kasvaa 170 miljoonaa.

Ensi- ja turvakotien liiton etuuksien leikkauksiin koskevista laskelmista tarkemmin

Laskelmia hallituksen esittämien etuusleikkausten vaikutuksista lapsiperheisiin

HE:n mukaan vaikutukset kohdistuvat sekä saajamäärien että tuen tason keskimääräisten muutosten osalta muita ryhmiä voimakkaammin työssäkäyviin ja yksinhuoltajiin. Tuensaajien selvä enemmistö näissä ryhmissä on naisia. Myös kaikista tuensaajista eli ehdotettujen muutosten kohteena olevista enemmistö on naisia. Tämä on vastoin pohjoismaista hyvinvointiajattelua, jossa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa on pidetty tärkeänä ja edistettävänä asiana.

HE:ssä todetaan, että aiemman tutkimuksen perusteella suuret vaikutukset vuokratason (alentuminen) lienevät epätodennäköisiä. Tässä mielessä julkisessa keskustelussa esitetyt perustelut asumistuen valumisesta vuokriin ovat kestäättömiä tai vaikutus on hyvin vähäinen kuten HE:ssä todetaan. Tässä mielessä asumistuen leikkaukset vaikuttavat pelkästään valtiontalouden tasapainottamiseen liittyviltä toimilta, jotka kohdennetaan pienituloisiin.

Helsingissä 20.9.2023

Riitta Särkelä

pääsihteeri

Aki Siltaniemi

järjestöpäällikkö

Särkelä Riitta
Ensi- ja turvakotien liitto ry